

Rigó Róbert

Elöljáró szavak

(Bevezetés egy tematikus összeállításhoz)

Amikor 2014 áprilisában a szerkesztőség kérését tolmácsolva Pintér Lajos felvette, hogy a Forrás 2015-ös nyári dupla számát a migráció témájában kellene összeállítani, akkor még nem sejtettük, hogy az év eddig eltelt részét ilyen mértékben dominálja majd ez a téma. Szinte nincs olyan nap, hogy a híradásokban ne hallanánk a migráció valamelyik dimenziójáról. Az év első hónapjait a Magyarországon át menekülő kosztovóiak, szírek és afgánok uralták. Az év elejéhez képest mára csökkent a menedékkérők száma, akkoriban volt olyan nap, amikor több mint ezer illegális határátlépőt fogtak el.

Áprilisban a Földközi-tengeren menekülők és a lélekvesztő hajóroncsok katasztrofái borzolták a kedélyeket. A legsúlyosabb baleset április 19-én történt, amikor felborult egy menekülteket szállító hajó a Földközi-tengeren. Az illegális bevándorlókat szállító hajó Líbia partjaitól 110 kilométerre süllyedt el, a hajón valószínűleg 950-en tartózkodtak, köztük 40-50 gyermek és körülbelül 200 nő. Az olasz hatóságok azt közölték, hogy egy közelben tartózkodó kereskedelmi hajó huszonnyolc embert tudott kimenteni. Ebben az évben eddig legalább 1600 halálos áldozata van az illegális embercsempészetnek a Földközi-tengeren, ami máris a tavalyi áldozatok fele. 2014-ben 219 ezer menekült ért partot Dél-Európában.

A Frontex jelentése szerint a 2013 és 2014 ősze közötti egy év alatt több mint két és félszeresére (91 ezerről 231 ezerre) emelkedett az Európában feltartóztatott illegális határátlépők száma. A menedékkérők száma eközben 340 ezerről 471 ezerre nőtt. A legtöbben Svédországba, Németországba és Franciaországba igyekeznek mint célszörzrökökba. Magyarországon ugyanebben az időszakban 56 százalékkal nőtt az illegális határátlépések száma, de hazánk elsősorban tranzitorszörzrök. Mindezek következtében 2015. április 23-ra az Európai Tanács rendkívüli találkozóját hívták össze, ahol döntés született a tengeri mentóműveletekre szánt források megháromszorozásáról, a hajók és repülők számának növeléséről a térségben és egy esetleges katonai akcióról a líbiai embercsempészek ellen. Ezt követően Magyarországon a kormány – nemzetközi és hazai viszonylatban is erősen vitatott – nemzeti konzultációt hirdetett az illegális bevándorlással kapcsolatosan.

Az elmúlt években egyre több magyar távozott az orszörzrökből Nyugat-Európába tanulni, dolgozni a magasabb bérek és jobb életkörülmények reményében. A migráció ezen területéről is „sokkoló” adatokról lehet hallani, és környezetünkben is egyre többen vannak, akik főként Németországban, Nagy-Britanniában vagy Ausztriában próbálnak boldogulni. A SEEMIG-projekt adatai szerint 2013 elején 350 ezerre becsülték

a kutatók azoknak a magyaroknak a számát, akik a rendszerváltást követően hagyták el az országot, és legalább egy-másfél évig éltek külföldön. Az Eurostat adatbázisa és a kiemelten fontos célországok tükörstatisztikái alapján 277 ezer főre tették azoknak a magyaroknak a számát, akik európai országokban bejelentetten tartózkodtak 2013-ban. 2013-ban a tartósan külföldre távozó magyarok számát 21 580 főben állapították meg, 2014-ben ez a szám 31 500-ra nőtt, ami 46 százalékos növekedést jelent. A külföldön dolgozó magyarok valós száma ennél bizonyosan több, és növekvő tendenciát mutat. Tehát a természetes fogyás mellett a vándorlási veszteség is egyre komolyabb problémát jelent.

A migrációs szám koncepciójának kialakításakor három tematikus egységben gondolkodtunk. Egyfelől az volt a célunk, hogy a migráció folyamatát áttekintsük napjainkra vonatkozóan a szociológia módszereire és új adatai támaszkodva. Másodszor – mivel a migráció egy hosszú történeti folyamat, gyakorlatilag az őskortól napjainkig tart – igyekeztünk kitérni a migráció néhány kiemelt epizódjára a 20. századi Magyarország és Közép-Európa vonatkozásában. Kiemelten foglalkozunk a második világháború után kitelepített németekkel a kialakuló hidegháborús megosztottság okán, amikor a nagyhatalmi politika szögesdróttal igyekezett elzárni egymástól Kelet- és Nyugat-Európát. Harmadszor egyéni életutakkal, emberi sorsokkal próbáljuk bemutatni, hogy milyen motivációk és döntések játszanak szerepet abban, hogy valaki a migráció rögzös útjára lép. Az interjúk segítségével mutatjuk be az egyéni motivációkat a migrációs döntésekben, a push és pull tényezők egyéni megjelenési formáit, értelmezését, a migrációs hálózatok szerveződését.

Az első tanulmányban a migráció elméletéről, okairól, a modernizáció és a nemzetté válás folyamatával való kapcsolatáról Gyáni Gábor akadémikus írt. Ezt követően a 20. század migrációtörténetének néhány kiemelkedő epizódját vettük górcső alá, elsősorban annak német vonatkozásait. A következő két tanulmány a háború után Németországba kitelepített svábok megpróbáltatásaival foglalkozik. Mayer János, a bajai III. Béla Gimnázium tanára a kitelepített észak-bácskai németek németországi beilleszkedésének problémáit mutatja be írásában. Tóth Ágnes, az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézetének tudományos főmunkatársa a kitelepített németek családegyesítési nehézségeiről írt. Slachta Krisztina, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának tudományos kutatója a Német Demokratikus Köztársaságból a Német Szövetségi Köztársaságba irányuló migrációs folyamatokról ír tanulmányában. Szabó Ildikó, a Debreceni Egyetem nyugalmazott professzora Hirschmann Györggyel készített interjút, aki 88 éves holokauszt-túlélő. Az őt ért borzalmak és családja elpusztítása miatt 1948-ban Izraelbe emigrált, majd a rendszerváltás után Budapesten is vásárolt lakást, és az év felét itt tölti.

Gyarmati György egyetemi tanár, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának főigazgatója a rendszerváltás előtti években a Romániából Magyarországra menekülő határon túli magyarok megpróbáltatásait ismerteti, összevetve az az ekkoriban a nyugati határszélen az NDK-ból menekülő és Ausztria felé távozók számával, helyzetével. A második interjúban Szakáli István Loránddal beszélgettünk, aki Nagyváradról az egyetemi tanulmányai miatt jött át Magyarországra, majd a diplomái megszerzése után családot alapított és a fővárosban telepedett le. Több állami szervnél foglalkozott a határon túli magyarok ügyével, és sajátos nézőpontja alapján stratégiai anyagok születtek erre vonatkozóan.

Kriskó János Törös Károllyal készített interjújából egy olyan ember történetével ismerkedhetünk meg, akit – a családja az 56-os eseményekben való részvétele miatt – nem engedtek a nemzetközi sportban kiteljesedni, ezért az első adandó alkalommal külföldön maradt, ahol kiemelkedő sportteljesítményt ért el, elsősorban úszóedzőként.

Ferkov Jakab, a mohácsi Kanizsai Dorottya Múzeum igazgatója azt a folyamatot mutatja be tanulmányában, ahogy a városban élő magyarok, németek, sokácok, szerbek kultúrája kölcsönösen hatott egymásra. Mára ennek szimbólumává a busójárás vált, ami felkerült az UNESCO „Az Emberiség Szellemi Kulturális Örökségének” listájára és hungarikum lett. Ez az eredetileg sokác karnevál mára áthatotta a város társadalmát és meghatározó, integráló erejévé vált.

A következő interjúcsoportban olyan személyekkel beszélgettünk, akik a közel-múltban mentek ki Nyugat-Európába szerencsét próbálni. Van olyan, aki sikeresen be tudott illeszkedni az angol társadalomba, amikor kiment, még gyermekekre vigyázott, majd az évek során – a végzettségének megfelelően – egy középiskolában lett matek-informatika szakos tanár. Angol férjével már a közös gyermeküket nevelik. Van, akinek a külföldi munkavállalás nem hozta meg a várt pozitívumokat, ezért visszajött a család Magyarországra. Igyekeztünk megszólítani olyan személyt is, akit a családja itthon hagyott, mert fontosnak tartottuk ennek a nézőpontnak a megjelenítését is. Sajnos – akik a legtöbben vannak – a külföldön dolgozó fizikai munkások csoportjának a véleménye hiányzik. Több személyt megkerestünk, de különféle okok miatt nem kívánták elmondani a tapasztalataikat, amiben szerepet játszott a félelem, a feltételezhető rossz életkörülmények, és talán mi sem voltunk eléggé kitartóak. Az interjúk utolsó csoportjában a belső migrációt igyekeztünk bemutatni, a Kecskemétre vándorlás szempontjából. Kiemelten foglalkoztunk – a város életét meghatározó módon befolyásoló – Mercedes beruházás migrációs hatásaival, Sági Norberta több interjút készített a témában.

Végül a migráció történetéről, makro- és mikroszintjéről, az okokról Melegh Attilával, a KSH Népeségkutató Intézetének tudományos főmunkatársával beszélgettünk. Napjaink magyar migrációs folyamatairól Szeitl Blanka szociológus, a TÁRKI Társadalomkutató Intézetének kutatója írt összegző tanulmányt a legújabb adatok felhasználásával.

Valamennyien migránsok vagyunk.

Végso soron ma már a többség elhagyja szülőföldjét és más településen, más országban, esetleg kontinensen próbálja megtalálni a boldogulása kereteit. A szemünk előtt bomlott fel végleg a földhöz kötődő tradicionális, rurális társadalom. A folyamat évszázadokkal korábban kezdődött, de mára ez az életforma megszűnt, ennek felbomlása után a szülőföld elveszítette a felnövő generációk megtartó erejét, ugyanakkor a szülőföldhöz való kötődés ma is alapvető emberi érzés maradt.

Úgy, ahogy azt ennek a folyóiratnak a főszerkesztője, Füzi László írta a *Világok határán* című könyvében: *„Annak, aki a paraszti-falusi világba beleszületett, a hatvanas-hetvenes években még mindig nem volt természetes átjárása a másik világba. Minden, ami a lenti fölött volt, úrinak látszott, minden, ami a fönti alatt, parasztinak. Az itt és ott kettőssége végigkíséri életünket, ebből a közegből nem ismerek senkit, akiben, legyen akárhol, ne sajogna vissza a régi világ hiánya. Nem azért, mert eszményítjük azt, s nem is azért, mert elutasítjuk a »fejlődést«, hanem azért, mert lényege szerint teljes világba születünk bele. Ez a teljesség, legalábbis gondolkodásunkban, mintha folyton visszarántana bennünket ebbe a közegbe.”*